

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT NEFT VƏ SƏNAYE UNİVERSİTETİ

«Təsdiq edirəm»

ADNSU-nun rektoru, professor

_____ Mustafa Babanlı

_____ «05» iyul 2016-cı il

“FƏLSƏFƏ” FƏNNİNDƏN DOKTORANTURAYA QƏBUL

İMTAHANI ÜZRƏ

PROQRAM

Bakı-2016

**“FƏLSƏFƏ” FƏNNİNDƏN DOKTORANTURAYA QƏBUL
İMTAHANI ÜZRƏ PROQRAM**

Tərtib edən: f.e.n dos. Y.P.Əhmədov

Redaktor: f.ü.f.d F.X.Rüstəmov

Rəy verənlər: f.ü.f.d dos. E.S.Kərimov (AzTU)

f.ü.f.d dos. Ş.İ.Quliyeva

f.ü.f.d dos. K.N.Məmmədova

M Ö V Z U L A R

1. Cəmiyyət həyatında fəlsəfə və fəlsəfi biliklərin spesifikasiyası
2. Qədim Şərq fəlsəfəsi
3. Antik yunan və qədim Roma fəlsəfəsi
4. Orta əsrlərin intibah dövrü fəlsəfsi
5. Yeni dövr fəlsəfəsi
6. Qədim Azərbaycanda fəlsəfə
7. Orta əsrlər Azərbaycan fəlsəfəsi
8. İctimai həyatın təbii əsasları
9. XX əsr fəlsəfəsi
10. Valıq və materiyanın fəlsəfi anlamı
11. Dialektika
12. Orta əsrlər müsəlman şərq fəlsəfəsi
13. Cəmiyyət idrakın obyektidir
14. Cəmiyyət sosial-siyasi həyatı
15. Cəmiyyətin iqtisadi həyatının fəlsəfi problemləri
16. Şüurun ideal varlığı
17. Cəmiyyətin mənəvi varlığı
18. İdrak, elmi idrak, onun metod və formaları
19. İnsanın fəlsəfəsi
20. Fəlsəfə və gender problemi
21. Mədəniyyət və sivilizasiya. Müasir dövrün qlobal problemləri

M ö v z u 1. Cəmiyyət həyatında fəlsəfə və fəlsəfi biliklərin spesifikasi

Fəlsəfi dünyagörüşün nəzəri əsası insan biliyinin və mənəvi mədəniyyətin ən qədim sahələrindən biridir. Fəlsəfənin predmeti və mahiyyəti. Fəlsəfə bütövlükdə insanın dünyaya münasibəti haqqında təlimdir. Fəlsəfənin əhatə etdiyi problemlər, onların özünəməxsusluğu. Fəlsəfə idrakın kompleks prinsipi və idraki fəaliyyətin ən ümumi metodudur. Tarixi inkişafın gedişində fəlsəfənin predmetinin dəyişməsi. Fəlsəfi biliyin predmeti haqqında müasir konsepsiyalar. Fəlsəfi biliklərin ümummədəniyyət sistemində yeri. Fəlsəfə elitar şüur forması olub insanların həyat strategiyasıdır.

Fəlsəfənin funksiyaları: dünyagörüşü funksiyası (humanist, ictimai-akseoloji, mədəni-tərbiyəvi, izahedici-informasiya), metodoloji funksiyası (evristik, əlaqələndirici, birləşdirici və mədəni-qnoseoloji).

Fəlsəfənin vəzifələri və onun özünəməxsusluğu. Fəlsəfə bilik növüdür, fəlsəfə - elmdir, ideologiyadır, humanitar bilikdir, mənəvi mədəniyyətdir, obyektin transendental dərk olunmasıdır, hikmətə məhəbbətdir.

Fəlsəfənin dünyagörüşü sistemində yeri. Dünyagörüşü anlayışı, onun məzmunu. Dünyagörüşünün strukturu və tipləri. Dünyagörüşünün əsas məsələsi – insanın dünyaya münasibətidir. Dünyagörüşünün mənbəyi və onun problemi – fərdin varlığıdır. Dünyagörüşü ictimai və fərdi şüurun özəyidir, insanın fəaliyyətinin istiqamətvericisidir. Dünyagörüşünün formalaşmasında əsas amillər: dərk etmə, qiymətləndirmə və fəaliyyət.

Dünyagörüşünün məzmununda biliklərin, informasiyaların, əqidələrin, təsəvvürlərin, inamların, səylərin, ümidlərin birləşməsi. Dünyagörüşünün əsas səviyyələri: dünyagörüşündə intellektual və emosional cəhətlər. Dünyadurumu və dünyaaanlamı anlayışları., onların fərqli cəhətləri.

Fəlsəfi biliklərin mənəvi mənbəyi–mifologiya, dini etiqad və elmin rüşeymləri. Fəlsəfənin yaranması haqqında mifoloji və qnoseoloji konsepsiyalar.

Mifologiya – ictimai inkişafın ilkin mərhələsi üçün xarakterik olan ictimai şüur formasıdır. Mif – bəşəriyyətin mənəvi mədəniyyətinin ilkin forması olub biliklərin, dini inamların və incəsənətin müxtəlif növlərinin rüşeymlərini özündə birləşdirir. Mifik dünyagörüşünün düşüncələrə, bədii-emosional həyəcanlara və ictimai illüziyalara bağlılığı. Dini dünyagörüşündə dünyanın ikiləşməsi prinsipi və ruh anlayışının yaranması.

Din dünyagörüşün formasıdır. Dinin spesifikasiyi. Fövqəltəbii qüvvələrin varlığına inam – dini dünyagörüşünün əsasıdır. İbtidai icma cəmiyyətində dini inamlar: animizm, animatizm, fetişizm, totemizm, şamançılıq, magiya. İlkin etnik dinlər (finikiya, babil, Misir, qədim yəhudi və s.) Dinin ictimai-tarixi təbiəti və sosial funksiyaları. Allahın təbiətdən və insandan yüksəkdə durması ideyası. Ruhun ölməzliyi və ölümdən sonrakı həyatı. Din mənəvi mədəniyyətin tərkib hissəsidir. Din və fəlsəfənin oxşar və fərqli cəhətləri.

Fəlsəfə və elm. Fəlsəfə nəzəri cəhətdən formalaşmış dünyagörüşüdür. Fəlsəfədə millilik və ümumbəşəriyyət. Milli fəlsəfənin ümumdünya fəlsəfəsinə münasibətdə nisbi müstəqilliyi. Milli fəlsəfə milli özünüdərkə nəzəri əsasıdır. Milli

müstəqillik və milli fəlsəfənin inkişafı üçün yeni şərait. Qərb və Şərq fəlsəfəsi fonunda milli fəlsəfə.

M ö v z u 2. Qədim Şərq fəlsəfəsi

Qədim Şərqdə elmi biliklərin və fəlsəfi təfəkkürün təşəkkül tapması. Qədim yazılı mənbələr və fəlsəfi fikrin yaranmasının ilkin mədəni-tarixi şərtləri. Fəlsəfənin meydana gəlməsinin ümumi qanunauyğunluqları.

Qədim Misir və Babilistanda ilkin fəlsəfi təsəvvürlərin, ilkin rüşeymlərinin meydana gəlməsi.

Qədim Çində fəlsəfənin formalaşmasına təbiət elmlərinin inkişafının təsiri. Qədim Çin fəlsəfi məktəbləri: konfutsilik, moizm, qanun məktəbi (legizm), daosizm, in-yan məktəbi (naturfəlsəfə) adlar məktəbi. İnsana məhəbbət Konfutsi məktəbinin əsas fəlsəfi təlimidir. Moizm məktəbinin fəlsəfəsi. Moizm məktəbi nümayəndələrinin idrak nəzəriyyəsi. Daosizm fəlsəfi təlimi. Bu təlimin insan əqlinə və ruhun ölməzliyinə münasibəti.

Qədim Hindistanda fəlsəfə. Bir sıra fəlsəfi fikirlərin cəmləşdiyi vedlər (bilik) qədim ədəbi abidədir. Vedlərin tərkib hissələri. Riqved, Brahman, Aranyaklar, Upanişad. Qədim Hindistanda ortodoksal fəlsəfi məktəblər: sankhiya, yoqa, vayşeşika, nyaya, mimansa, vedanta. Qeyri-ortodoksal fəlsəfi məktəblər: çaynizm, buddizm, lokayatlar (çarvaklar).

Qədim Şərq fəlsəfəsinin dünya fəlsəfi fikir tarixində rolu.

M ö v z u 3. Antik Yunan və qədim Roma fəlsəfəsi

Antik yunan klassik fəlsəfəsinin formalaşmasında mifologiyanın və «Yeddi müdriklərin» rolu.

Antik yunan klassik fəlsəfəsinin yaranması və onun inkişaf mərhələləri. Antik fəlsəfənin kosmosentrik xarakteri. Erkən naturfəlsəfi təlimlər. Milet məktəbi – Avropada ilk fəlsəfi məktəbdir. Fales, Anaksimandr, Anaksimenin fəlsəfi məsələləri həll etməyə ilk cəhdləri. Qədim Yunan fəlsəfəsində Fales sadələşmə materializmin banisidir. Onun dünyanın yaranması haqqındakı baxışları. Anaksimandrın əbədi sonsuz varlıq haqqındakı təlimi. Onun materiyanın saxlanması və göy cisimlərinin düzülüşünə dair baxışları və kortəbii dialektikası. Anaksimenin atom və boşluq haqqındakı təlimi və onun kortəbii dialektikası. Heraklitin təbiətdə hərəkət və dəyişiklik haqqındakı fikirləri və dünyanın maddiliyi ideyasının zənginləşməsində onun rolu. Heraklitin kortəbii dialektikası və təbiətdəki qanunauyğunluqlara dair baxışları.

Pifaqor və pifaqorçular məktəbi. Bu məktəbin antik fəlsəfədə ilk idealist məktəb olması. Antik dialektikanın təşəkkülü.

Eleya məktəbi və bu məktəbin nümayəndələrinin fəlsəfəsində varlıq və təfəkkürün qarşılıqlı münasibəti məsələsi. Ksenofan, Parmenid, Zenonun təlimləri ilə antik fəlsəfənin formalaşmasının başa çatması.

Empedokl və Anaksaqorun fəlsəfəsi antik fəlsəfi təfəkkürün inkişafında xüsusi mərhələdir.

Levkipp və Demokritin atomist təlimi antik materializmin zirvəsidir. Demokritin hərəkət, səbəbiyyət və cəmiyyət haqqında irəli sürdüyü fikirlər.

Yunan fəlsəfəsinin klassik dövrü. Sofistlər «düşünən, danışan və iş görəndən yunan maarifçiləridir». Sofistlər insan probleminə doğru dönüş. Sofistlərin müdrikliyi. Sokrat klassik dövrün ilk filosofudur. Sokratın «Özün özünü dərk et!» və «Mən bilirəm ki, mən heç nə bilmirəm!» kəlamları və onların fəlsəfi mənası. Onun fəlsəfəsində insan, şüur və bilik problemləri. Sokratın dövləti idarəetmə qaydalarına dair baxışları.

Platonun obyektiv idealizmi. Platonun ideyalar aləmi və onun xüsusiyyətləri haqqında bədən və ruh haqqında təlimi. Platonun idealizminin qnoseoloji və ontoloji kökləri. Platonun sosioloji baxışları.

Aristotelin materiya, forma və hərəkət haqqında təlimi. Onun təlimində varlıq və qeyri-varlıq ideyası. Aristotelin hissi idrakla məntiqi idrakın dialektikasına dair ideyaları. Aristotelin fəlsəfənin kateqoriyaları, həyatın mənşəyi və mənası haqqında, ruh və zəka haqqında irəli sürdüyü müddəalar. Aristotelin siyasi, sosioloji, məntiqi və etik baxışları.

Ellinizm dövrünün fəlsəfi məktəbləri – peripatetiklər, Akademik fəlsəfə, epikürçülər, stoiklər, eklektiklər, neoplatoniklər – onların baxışlarındakı oxşar və fərqli cəhətlər. Epikür tərəfindən atomist təlimin inkişaf etdirilməsi. Epikürün Hedonist etikası. Stoiklərin fəlsəfəsi.

Qədim Romada fəlsəfə. Lukretsi Karın atomizmi. Keyfiyyətlər haqqında təlimi və onun idrak nəzəriyyəsi.

Fəlsəfi fikrin inkişafında antik fəlsəfənin rolu.

M ö v z u 4 . Orta əsrlər və intibah dövrü fəlsəfəsi

Orta əsrlər sxolastik fəlsəfənin səciyyəvi cəhətləri. Xristian dininin yaranması və Qərbi Avropa fəlsəfəsinin funksiyalarının dəyişməsi . Qnostisizm təfəkkürün inkişafında yeni mərhələdir. Filon «xristianlığın atasıdır». Avqustin patristikanın görkəmli nümayəndəsidir. Onun fəlsəfəsində mahiyyət və mövcudluq, ruh və bədən, zəka və etiqad problemləri. Sxolastik fəlsəfi təfəkkürün iki problemin mahiyyətinə diqqətini cəmləşdirilməsi: nominalizm və realizmin mübahisəsi və Allahın mövcudluğunun əsaslandırılması. K.Anselm, İ.Rostelim, P.Abelyar – orta əsrlər mötədil realizmi, ifrat nominalizmin və dialektikanın nümayəndələridir. Sxolastikanın çiçəklənməsi dövrü – XII – XIII əsrlər. R.Bekon – dövrün ən maraqlı və orijinal mütəfəkkiridir.

Akvinalı Foma sxolastik fəlsəfədə və peripatetizmdə əsas simadır. Orta əsrlər fəlsəfəsində təbiətə münasibət. İnsan anlayışı. Zəkaya və iradəyə münasibət. İradə azadlığı. Tarixin saxtakarlığı.İ.D.Skott, U.Okkan və başqaları.

İntibah dövrünün fəlsəfəsinin antroposentrik xarakteri. İnsan özü-özünün yaradıcısıdır. Humanizm anlayışı və intibah dövrünün humanizmi. Humanizm və şəxsiyyət problemləri. İncəsənətə və gözəlliyə sitayiş. İntibah dövrünün təbiətşünaslarının (N.Kopernik, Q.Qaliley) əsərlərində dünyanın təbii-elmi mənzərəsi və fəlsəfi ideyalar. İntibah dövrü naturfəlsəfənin (N.Kuzanski, C.Bruno) panteizmi. İntibah dövrünün sosial-siyasi təlimləri: N.Makiavelli, J.Boden, T.Münser, T.Mor,

T.Kompanella və başqalarının baxışları. İntibah dövrü ədəbiyyatında (Dante, Petrarka, Bokkaço) fəlsəfi ideyaların əksi.

M ö v z u: 5. Yeni dövr fəlsəfəsi

Yeni dövr fəlsəfəsi burjua fəlsəfi təfəkkürünün formalaşmasıdır. Dinin, ehkamçılığın, orta əsrlər sxolastikasının tənqidi.

XVII-XVIII əsrlər ingilis fəlsəfəsi – F.Bekon, T.Hobbs, C.Lokk, C.Berkli, D.Yum.

Yeni dövr fransız (R.Dekart, B.Qassendi, D.Didro, J.Lametri, P.Holbax, H.Helvetsi) maarifçilik fəlsəfəsi.

B.Spinoza – dövrün böyük holland filosofudur.

Q. Leybnits – yeni dövrün görkəmli alman filosofudur.

Klassik alman fəlsəfəsinin xarakterik xüsusiyyətləri. Bu fəlsəfənin yarandığı tarixi şərait və sosial kökləri. İ.Kant – klassik alman idealist fəlsəfəsinin banisidir. Kantın idrak nəzəriyyəsi. Dərk edən subyektin spesifikliyi biliyin və idrakın başlıca amilidir. Subyektiv empirik və transendental səviyyələri. Kant öz fəlsəfəsinin iki əsas istiqamətləri və iki əsas mənbələri haqqında Kantın antropologiyası. Etik və estetik baxışları.

Fixtenin fəlsəfi təlimində bütün gerçəkliyin iki növ reallıqdan ibarət olması problemi. Şelinqin fəlsəfəsində idealist dialektika.

Hegel obyektiv idealist filosofdur. Onun idealist sistemi və dialektik metodu. Mütləq ideya anlayışı. Dialektikanın qanun və kateqoriyalarının Hegel tərəfindən sistemləşdirilməsi. Triada prinsipi. Hegelin təlimində əxlaq, ailə, dövlət məsələləri. Onun estetik baxışları. Din və dinin müxtəlif formalarının Hegel tərəfindən təhlili.

Feyerbaxın antropoloji fəlsəfəsi. Feyerbaxın varlıq və insan, idrak haqqında təlimi. Filosofun cəmiyyətə baxışı. Onun etikası. İnsanların qarşılıqlı məhəbbətinə əsaslanan yeni dinin yaradılmasının zəruriliyi haqqında fikirləri.

Rus inqilabçı-demokratlarının fəlsəfəsi. Utopik kəndli sosializmi ideyası. İnqilabi demokratizm və utopik sosializm ideyalarının vəhdəti. İnqilabçı-demokratların materialist fəlsəfəsi. Onların fəlsəfəsinin təbii-elmi biliklərlə bağlılığı. Belinski, Gertsen, Çernişevski, Dobrolyubovun maarifçilik ideyalarının xüsusiyyətləri.

Marksizm fəlsəfəsi – fəlsəfə tarixinin inkişafında yeni bir mərhələdir. Marksizmin yaranmasının tarixi şəraiti və təbii-elmi, elmi-nəzəri mənbələri. Fəlsəfənin vəzifəsi – «dünyanın dəyişməsinə xidmət etməkdir» – müddəası. Marks və Engelsin dünyagörüşünün formalaşmasında klassik alman fəlsəfəsinin rolu. Marksizmin kommunizm təliminin özünü doğrultmaması. Fəlsəfi fikir tarixində marksizmin tutduğu yerə münasibətin müxtəlifliyi. Marksizm fəlsəfəsində Lenin mərhələsi. Marks, Engels və Leninin fəlsəfə tarixinin inkişafında yeri və rolu.

M ö v z u 6. Qədim Azərbaycanda fəlsəfə

Azərbaycan qədim ibadətqah məskənidir. Qədim Azərbaycanda dini –idealist fəlsəfənin meydana gəldiyi tarixi şərait.

Zərdüştlük – ilk monoteist dinlərdən biridir. Zərdüşt təliminin əsas prinsipi – xeyir və şər başlanğıclarının mübarizəsidir. Zərdütün əkinçi əməyi, oturaq maldarlıq və güclü hakimiyyət ideyası. «Doğru fikir», «Doğru söz», «Doğru əməl» amilləri. Zərdüştlükdə tarixin inkişaf xəttinin proses kimi qəbul edilməsi. Cənnət və cəhənnəm haqqında baxışlar. Oda pərəstiş.

«Avesta» kitabı – zərdüştlüyün müqəddəs kanonudur. «Avesta»nın strukturu və əsas müddəaları – «Avesta»dakı dualizm. Xeyir və ədalətin şər üzərində qələbəsi – «Avesta»nın ana xəttidir. Müasir dünyada zərdüştlük.

Manilik və onun dualist xarakteri. Işıq və qaranlığın mübarizəsi ideyası. Manilikdəki asketizm. Manilikdə axirət dünyası ideyası. «Üç zaman» sistemində inkişaf.

Məzdəkilik və onun manilikdən fərqli cəhətləri. Məzdək sosial bərabərsizliyin kökləri və məhv edilməsi yolları haqqında. Işığın zülmət üzərində qələbəsini təmin etmək ideyası. Məzdəkilikdə utopik sosializm ünsürləri.

M ö v z u 7. Orta əsrlər Azərbaycan fəlsəfəsi

Azərbaycanda islam dinin yayılması mühüm tarixi hadisədir. «Quran» islam dinin müqəddəs kitabı, orta əsrlərin ən böyük mədəniyyət abidəsidir. «Kitabi – Dədə Qorqud» Azərbaycanın qəhrəmanlıq epopeyasıdır.

«Saflıq qardaşları»nın fəlsəfəsi. Onların varlıq təlimi, idrak nəzəriyyəsi və sosial baxışları.

Ə.Bəhmənyarın fəlsəfəyə, məntiqə, metafizikaya və təbiətşünaslığa dair traktatları və bu traktatlardan fəlsəfənin nəzəri məsələlərinin tədqiqi. Bəhmənyarın varlıq təlimi. Onun kosmologiyası. Bəhmənyarın idrak nəzəriyyəsi. Bəhmənyarın məntiqi və etik baxışları.

Eynəlqzat Miyanəçi dövrünün panteist filosofudur. Onun varlıq haqqında təlimi və bu təlimin idrak nəzəriyyəsi ilə bağlılığı. Filosofun fəlsəfəsində dialektikanın rüşeymləri.

Şihabəddin Sührəvərdi işraqilik fəlsəfəsinin banisidir. Varlıq təlimi. Sührəvərdinin fəlsəfəsində emansipasiya nəzəriyyəsi. Psixika məsələləri və idrak nəzəriyyəsi. Sührəvərdinin ictimai-siyasi baxışları.

Siracəddin Urməvinin varlıq təlimi. Onun fəlsəfəsində materiya, forma cisim, məkan, zaman, kəmiyyət və keyfiyyət kateqoriyalarının izahı. Məntiq təlimi. Urməvinin ictimai-siyasi baxışları.

N.Tusi – böyük ensiklopedik alim, görkəmli filosofdur. Tusinin ədəbiyyat, onun predmeti və cəmiyyətdə yeri haqqında baxışları. Tusinin fəlsəfi sistemində varlıq təlimi. Təbiətşünaslıq məsələləri. Tusinin fəlsəfəsində şüur problemi. Tusinin məntiqi. «Əxlaqi-Nasiri» əsərində etik-əxlaqi məsələlərin tədqiqi. Tusinin ictimai-siyasi baxışları.

Mahmud Şəbüstərinin panteizmi. Onun varlıq təlimi. Şəbüstərinin idrak nəzəriyyəsi. «Gülşən-e-raz» əsərində təfəkkürə dair fikirləri. Şəbüstərinin etikası.

Azərbaycanın orta əsrlər poetik fəlsəfəsi. Xaqanınin dünyagörüşünün idealist xarakteri. Bəşər mədəniyyəti xəzinəsinə parlaq töhfələr bəxş etmiş N.Gəncəvinin «Xəmsə» sində fəlsəfi fikirlər. Onun Allah, mövcudat, insan və cəmiyyət, elm və idrak həqqında fəlsəfi baxışları.

Hürufilik fəlsəfəsinin ideoloqu olan Nəsiminin panteist fəlsəfəsi. Onun fəlsəfi təlimində insan anlayışının şərhı və humanist, etik-əxlaqi baxışları.

Görkəmli filosof – mütəfəkkir Füzulinin «Mətlə əl - etiqađ» əsərində fəlsəfi məsələlərin şərhı. Onun varlığa və idraka dair baxışları, etik-əxlaqi fikirləri.

Azərbaycan maarifçilərinin fəlsəfəsi. Maarifçi ədəbi-tənqidi və ictimai-tarixi idrakın meydana gəlməsi. Azərbaycan maarifçilərinin materializmi və ateizmi. Onların etik və estetik fikirləri. A.Bakıxanov fəlsəfə və onun vəzifələri haqqında. Onun dünyagörüşündə insan problemi. Bakıxanov varlıq və idrak haqqında. Onun kosmoqonik təlimi. Azərbaycanda klassik maarifçilik. M.F.Axundov materialist filosofdur. Axundov mübariz ateistdir. Axundovun dünyanın maddi vəhdəti haqqında təlimi və onun idrak nəzəriyyəsi. XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda maarifçi və inqilabi demokratik fikrin inkişafı Azərbaycanın ictimai fikrində və mədəniyyətində milli istiqlal ideyaları.

M ö v z u 8. Orta əsrlər müsəlman Şərq fəlsəfəsi

Orta əsrlər Müsəlman Şərq fəlsəfəsi. İslamın yaranması Şərq dünyagörüşündə mühüm hadisədir. Orta əsrlər Şərq fəlsəfəsi fikir tarixindəki dini-ideoloji cərəyanlar və təlimlər, totalitizm sufizm, mutazililik və arilik. Əl-Kindi, Əl-Fərabı – əpəbdilli fəlsəfənin banisidir. Əl-Kindinin fəlsəfə, tibb, hesab, həndəsə elmlərinin inkişafında rolu. Əl-Fərabının əsərlərinin fəlsəfə və təbiətşünaslığın əsaslandırılmasında örnək olması. «Ərəb fəlsəfəsinin kralları- İbn Sina və İbn-Rəşdi. İbn Sinanın dünya elminin və bəşər fəlsəfi fikrinin inkişafındakı rolu. İbn Rüşdün fəlsəfə və təbiətşünaslığa dair baxışları.Əl- Qəzalı – müsəlman teologiyasının ideoloqu, orta əsrlər fəlsəfəsinin görkəmli nümayəndəsidir.

M ö v z u 9. XX əsr fəlsəfəsi

Elmi-texniki tərəqqi və onun nailiyyətlərinin XX əsr fəlsəfi fikrin inkişafına təsiri. Avropa – XX əsr fəlsəfi mədəniyyətin mərkəzidir. Müasir Qərb fəlsəfəsi. XX əsr tarixi hadisələrinin müasir Qərb fəlsəfi məktəbinin yaranmasına təsiri. Bu məktəblərin spesifik xüsusiyyətləri, onların ümumi və fərqli cəhətləri. Müasir Qərb fəlsəfi məktəbləri.

Ekzistensializm və ya mövcudluq fəlsəfəsi – müasir fəlsəfədə irrasionalist istiqamətdir. Ekzistensializm insan varlığının müdrikliyini ön plana çəkən fəlsəfi cərəyandır. Bu məktəbin meydana gəlməsi və inkişafını şərtləndirən tarixi şərait. Müasir ekzistensializm dünyagörüşü sistemidir. Ekzistensializmdəki dini-ateist istiqamətlər. Ekzistensializmin metodu. Varlıq problemi. Onların təlimində azadlıq problemi. Ekzistensialistlərin fəlsəfəsində fərdiyyət prinsipi. Qorxu anlayışı və onun

təhlili. Ekzistensialistlərdə həyatın fəlsəfi mənasının izahı: həyat və ölüm problemi. Bu məktəbin nümayəndələri: Kyerkeqor, M.Haydeqger, K.Yaspres, M.Buber, J.P.Sartr, A.Kamyu, Q.O.Marsel, X.O.Qaset və b.

Neopozitivizm – XX əsr Avropa fəlsəfəsində əsas cərəyanlardan biridir. Neopozitivizmdə fəlsəfə və elmin bir-birinə qarşı qoyulması. Fəlsəfənin predmeti və vəzifələri haqqında. Neopozitivizmdəki fəlsəfi cərəyanlar: analitik fəlsəfə, lingvistik fəlsəfə, postpozitivist fəlsəfə, instrumentalizm. Neopozitivistlərin metafizikaya münasibətləri. Neopozitivistlərin xüsusi – elmi biliklərə münasibəti. Neopozitivizmin nümayəndələri: M.Şilik, R.Karnap, A.Ayer, B.Rassel, L.Vigenşteyn, C.Ostin, O.Neyrat və b.

Neotomizm - Akvinalı Fomanın təliminə əsaslanan cərəyandır. Fomanın fəlsəfəsini modelləşdirməyə cəhd. Ontoloji problemlərin işlənməsi. Neotomizm fəlsəfəsində ilahi varlıq və onun kateqoriyaları (təkcə, həqiqət, rifah, gözəllik). Neotomistlərin metafizikası, onların materiya və forma haqqında təlimləri. Həqiqət problemi. İdrak və dərk etmə formaları. Neotomistlər tərəfindən elmin, fəlsəfənin, incəsənətin və s. xarakteristikası. Neotomistlərin antropologiyasında insan. Şəxsiyyət, onun məqsədi və həyatının mənası. Neotomistlərin cəmiyyətə baxışları. İnsan cəmiyyəti və onun əsas formaları: ailə, icma, sənət, vətən, dövlət. Neotomistlər: J.Mariten, E.A.Jilson, E.Koret, Y.M.Boxenski və b.

Praqmatizm. XX əsrin subyektiv fəlsəfi cərəyanıdır. Praqmatizm fəlsəfi təfəkkürün tamamilə yeni tipi, idrakın təbiətinin yeni şərhidir. Praqmatizm fəlsəfəsində inam və həqiqət. İdeyalar, anlayışlar və nəzəriyyələr haqqında. Praqmatistlərin metodu. Fəlsəfə və onun məqsədləri haqqında. İctimai-siyasi ideyalar, müharibə və sülh problemi. Praqmatizmin nümayəndələri: Ç.İ.Pirs, U.Ceyms, C.Dyum, C.Mid, H.Qudmen və b.

Fəlsəfi antropologiya - insanın təbiəti və mahiyyəti haqqında təlimdir. Antropologiya yanaşmanın məğzi özgələşmiş insana qayğı problemi. Antropologiya fəlsəfənin vəzifələri və onun elmi biliklərlə əlaqəsi. Şüur və idrak problemləri. Bu məktəbin nümayəndələri: Şeller, Qelen, Plesner, Rethaker, Bolnov və b.

«Həyat fəlsəfəsi» irrasionalist fəlsəfi cərəyandır. Həyat anlayışı, onun əqldən ayrılması. Fəlsəfənin mifologiya ilə yaxınlaşdırılması. Yaradıcılıq problemi. Nümayəndələri: Nitşe, Diltey, Zimmer, Berqson və b.

Freydizm - müxtəlif məktəblərin və cərəyanların ümumiləşmiş adıdır. Freydizm ictimai və fəlsəfi – antropoloji doktrinadır. Freydizm psixo-animizmdən fərqi. Freydizmdəki müxtəlif cərəyanlar. Freydizmin nümayəndələri: Freyd, Fromm, Yuiq və b.

XX əsr Qərbi Avropanın digər fəlsəfi məktəbləri - antropologiya fəlsəfəsi, personalizm, strukturalizm, hermenevtika, tənqidi rasionalizm, tarix fəlsəfəsi : elmin metodologiyası. İntuitivizm fəlsəfəsi.

XX əsrdə Şərqdə fəlsəfi fikir. Çağdaş. Türkiyə və İran fəlsəfəsi.

XX əsr rus fəlsəfəsinin dini xarakteri. Bu fəlsəfənin özünəməxsusluğu, onun ədəbiyyatla əlaqəsi. V.S. Solovyov, V.İ. Vernadski, N.A.Berdyayev, L.P. Karsasvinin baxışları.

M ö v z u 10. Varlıq və materiyanın fəlsəfi anlamı

Varlıq probleminin həyatı kökü və onun fəlsəfi mənası. «Geçəklik», «reallıq», «mövcudluq» anlayışları. Obyektiv və subyektiv reallıq onların tarixi reallığının vəhdəti. Şüur və təbiət aləminin varlıqla xarakterizə olunması. Varlıq probleminin aspektləri: 1) Dünya var olmuş və olacaqdır; 2) Dünyanın varlığı onun vəhdətinin ilkin şərtidir; 3) Dünya varlığın məcmusudur.

Varlıq ən ümumi reallıqdır və fəlsəfənin əsas kateqoriyasıdır. Fəlsəfənin inkişafı tarixində varlıq probleminə münasibət. Varlıq haqqında düşüncələrin spesifikliyi. Varlığın «mövcud olma» ilə əlaqəsi. Varlıq və qeyri-varlıq. Varlığın dini izahı. Varlığın əsas formaları və dialektikası. Şeylərin, proseslərin və təbiət hallarının varlığı, insanın varlığı, mənəvi varlıq, sosial varlıq. Varlığın ziddiyyətli mahiyyəti, onun dəyişkən və daimi olması ideyası. Kainta haqqında elmi və fəlsəfi təsəvvürlərin təkamülü.

Varlıq və materiya anlayışlarının münasibəti. Substansiya anlayışı. Materiya kateqoriyası və onun fəlsəfə üçün fundamental əhəmiyyəti. Materiya haqqında fəlsəfi təsəvvürlərin inkişafı. Ruh və materiya. Şüur və materiya, onların mütləq əksliyi. Matgeriya anlayışının qnoseoloji və substansional tərfələri. Təbiətşünaslıqda inqilab və mexanisizmin iflası. Dünyanın elektromaqnit və Kvant mexanikası mənzərəsinin formalaşması. Materiyanın məhvədməzliyi və tükənməzliyi. Kainatın istilik ölümü nəzəriyyəsinin əsassızlığı.

Müasir elm materiyanın quruluşu və xassələri haqqında. Cansız təbiətin təşkili səviyyələri. Elementlər hissəciklər və onların tərkibi haqqında müasir elmi təsəvvürlər. Fiziki vakkum, atom, plazma, ulduzlar, molekul, planet, qalaktika metaqalaktika anlayışları. Materiyanın kosmik səviyyəsi.

Bioloji və ictimai səviyyədə materiyanın quruluşu haqqında baxışları. Hüceyrəyəqədərki səviyyə, tək və çox hüceyrəli orqanizmlər. Orqanizmdən yüksəkdə duran səviyyələr. Biosfer çərçivəsində insan cəmiyyətinin inkişafı. Sosial həyatda materiyanın struktur səviyyələri: fərd, ailə, kollektiv, sosial qrup, millət, dövlət və cəmiyyət. Metasosial səviyyəsinin mümkünlüyü. Müasir elm dünyanın maddi vəhdəti və müxtəlifliyi haqqında. Materiya haqqında elmi təsəvvürlərin (fiziki, bioloji, astronomik və kosmoloji) təkamül gedişində bir sıra yeni struktur səviyyələrin aşkara çıxarılması.

Hərəkət anlayışı, materiya və hərəkətin vəhdəti. Hərəkətin tipləri. Sabitlik və dəyişkənlik. Hərəkət, inkişaf anlayışları. Fasiləlilik və fasiləsizlik. Energetizm təliminin əsassızlığı. Hərəkət və sükunətin dialektikası. Materiyanın hərəkətinin əsas formaları. Onların xüsusiyyətləri və qarşılıqlı əlaqəsi. Mexanizmin və reduksionizmin tənqidi. Təbiətşünaslığın nailiyyətləri əsasında hərəkət formaları haqqında baxışların zənginlənməsi və inkişafı.

Məkan və zaman anlayışları, onların fəlsəfi mənası. Məkan və zaman haqqında müasir nəzəriyyələr və onların fəlsəfi əhəmiyyəti. Məkan, zaman və hərəkət arasında qarşılıqlı əlaqə. Məkan və zaman ölçülüyü, sonluğu və sonsuzluğu problemi. Məkan və zaman substansional və relyasional konsepsiyaları. Nisbilik nəzəriyyəsi və məkan və zaman haqqında təsəvvürlərin yenilənməsi. Bioloji məkan

və zaman. Cansız təbiətdə, üzvi aləmdə və sosial proseslərdə məkan və zaman, onların keyfiyyət müxtəlifliyi.

M ö v z u 11. D i a l e k t i k a

Dialektika anlayışı. Fəlsəfə kursunda dialektikanın yeri və əhəmiyyəti. Dialektikanın komponentləri – nəzəri prinsiplər, kateqoriyalar, qanunlar.

Dialektikanın tarixi tipləri: qədim filosofların dialektikası, klassik alman filosoflarının idealist dialektikası, materialist dialektika, qeyri-klassik elmlərin nailiyyətlərinə əsaslanan qeyri-klassik dialektika. Dialektika varlığın universal əlaqələri və inkişafı haqqında təlimdir. Ümumi əlaqə və qarşılıqlı təsir anlayışları. Qarşılıqlı əlaqələrin növləri. İnformasiya əlaqələrinin özünəməxsusluğu. Dialektikanın sistemi, onun əsas struktur əlamətləri. Dialektikanın prinsipləri. Obyektiv və subyektiv dialektika. Dialektika və metafizik təfəkkür metodları.

İnkişaf anlayışı. İnkişafın müxtəlif modelləri. Cansız təbiətdə, canlı təbiətdə və cəmiyyətdə inkişaf. İnkişafın əsas xüsusiyyətləri: obyektivlik, ən ümumilik, dönməzlilik, ziddiyyətlik.

Kateqoriya anlayışı. Dialektikanın kateqoriyalarının qnoseoloji və metodoloji funksiyaları. Dialektikanın kateqoriyalarının mahiyyəti, əhəmiyyəti və funksiyaları. Kateqoriyaların növləri: ən ümumi əlaqələri ifadə edən kateqoriyalar, struktur əlaqələri ifadə edən kateqoriyalar, determinant əlaqələri ifadə edən kateqoriyalar.

Təkcə, xüsusi və ümumi kateqoriyaları. Təkcə idrakın çıxış nöqtəsi, ümumi ilə fərdinin vəhdətidir. Xüsusi kateqoriyası, ümumi ilə təkcənin əlaqəsində onun rolu. Təkcə və ümuminin dialektikası.

Mahiyyət və hadisə kateqoriyaları. Hadisə mahiyyətin ifadəsidir. Zahirilik (görünüş) anlayışı, mahiyyəti aydınlaşdırma gerçəkliyi dərk etməyin əsas məqsədidir. Mahiyyət və hadisənin münasibətindəki ziddiyyətlik. Bu kateqoriyaların idrak prosesində rolu.

Məzmun və forma kateqoriyaları, onların dialektik vəhdəti. Formanın nisbi müstəqilliyi və məzmunu təsiri. Forma və məzmun arasında ziddiyyət.

Tam və hissə kateqoriyaları. Onların arasındakı dialektik əlaqə. Bütövlük prinsipi, onun əsas tipləri. Sistem və struktur, element anlayışları və onların qarşılıqlı əlaqəsi.

Səbəb və nəticə kateqoriyaları. Onların arasında dialektik vəhdət. Səbəb-nəticənin ümumi xarakteri. Səbəbiyyət əlaqəsi və funksional əlaqə. Birmənalı və ehtimali səbəb-nəticə əlaqələri. Səbəb və vəsilə (bəhanə).

Determinizm prinsipi, onun tarixi formaları. Səbəbiyyət və məqsədəuyğunluq. Səbəbiyyət əlaqəsinin əlamətləri. Səbəbiyyət əlaqələrinin formaları.

Zərurət və təsadüf kateqoriyaları. Təsadüf zərurətin ifadə forması və tamamlanmasıdır. Təsadüf və zərurətin münasibətlərinin birtərəfli izahının əsassızlığı. Fatalizm və taleyə inam (alın yazısı). Zərurət və təsadüfün praktiki fəaliyyətdə rolu. Azadlıq və məsuliyyət.

İmkan və gerçəklik kateqoriyaları. Real və formal imkan. Konkret, abstrakt imkanlar və imkansızlıq. İmkanın gerçəkliyə çevrilməsində obyektiv şəraitin və subyektiv amilin rolu.

Qanun anlayışı. Qanun və qanuna uyğunluq. Gerçəklik hadisələrinin qanuna uyğun əlaqələri. Qanunların obyektivliyi. Volyuntarizm və fetişizm. Qanunların təsnifatı: xüsusi, ümumi və ən ümumi qanunlar. Dinamik və statistik qanunlar.

Sinergetika və qanuna uyğunluq.

İnkişaf ideyası. İnkâr inkişafın qanuna uyğun anıdır. İnkâr kateqoriyası, onun dialektik və metafizik anlamı. Dialektik inkâr inkişafın zəruri şərti, yeni keyfiyyətə keçiddə köhnə ilə əlaqə anı və varisliyin ifadəsidir. İnkârı inkâr qanunu (dialektik sintez qanunu). İnkişafın formaları. Kəmiyyət, keyfiyyət, xassə və ölçü kateqoriyaları. İnkişafda təkamül və sıçrayış, onların qarşılıqlı əlaqəsi. Sıçrayışın növləri. Kəmiyyət və keyfiyyət dəyişikliklərinin qarşılıqlı surətdə bir-birinə keçməsi qanunu (Kəmiyyətin keyfiyyətə keçməsi qanunu). İnkişafın mənbələri. Eyniyyət, fərq, əkslik və ziddiyyət kateqoriyaları. Ziddiyyətlərin növləri və tipləri. Əksliklərin vəhdəti və mübarizəsi – inkişafın mənbəyini ifadə edir, onların qarşılıqlı nisbəti. Əksliklərin vəhdəti və mübarizəsi qanunu (Dialektik ziddiyyətlər qanunu).

İnkişaf və tərəqqi. Tərəqqi. Tərəqqi və onun meyarları: sistem-struktur, funksional və humanitar. Tərəqqinin tipləri. Tərəqqi və tənəzzül.

M ö v z u 12. İctimai həyatın təbii əsasları

Təbiət anlayışı. Təbiət hadisələri və obyektləri. Təbiət və mədəniyyət. İnsan və təbiətin qarşılıqlı münasibəti. İnsan, insan cəmiyyəti, mədəniyyət və təbiət. İnsan və təbiətin vəhdəti fəlsəfi problemdir. İnsanın təbiətə dair baxışlarının dəyişməsi.

«Təbii mühit» anlayışı. Təbii mühit və ona daxil olan maddi sistemlər, həyat vasitəsi olan təbii mənbələr və əmək predmeti ola biləcək təbii zənginliklər. Süni mühit – «ikinci təbiət» anlayışı.

Canlı və cansız təbiət, onların qarşılıqlı əlaqəsi və onlar arasındakı fərq. İnsanın canlıya münasibəti. Canlıların dərk olunmasında biologiya və fəlsəfənin rolu. Canlı haqqında müasir baxışlar. Yerdə həyatın yaranması – planetimizin təkamülünün qanuna uyğun nəticəsidir. Orqanizmin ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqəsi. İnsanın meydana gəlməsi və mövcudluğunun ilkin təbii şərtləri. Yerdə həyatın sonlu və ya sonsuz olması haqqındakı baxışlar.

Cəmiyyət və təbiətin qarşılıqlı münasibətinin tarixi xarakteri. Təbiət cəmiyyətin mövcudluğu və inkişafının daimi və zəruri şərtidir. İctimai inkişafda təbii şəraitin rolunun təhrif olunması. Coğrafi determinizmin əsassızlığı. Geopolitika doktrinasının mahiyyəti. Geopolitikanın müasir izahı. Azərbaycanın geopolitik mövqeyi. Təbiət-cəmiyyət münasibətlərinin əsas istiqamətləri. Təbiət insanın praktiki fəaliyyət meydanıdır. İnsanla təbiət arasındakı münasibət. Təbiət insan və cəmiyyət üçün gözəllik, xeyirxahlıq mənbəyidir. Təbiətin qorunmasında insanın və cəmiyyətin məsuliyyəti.

İnsanın fəaliyyətinin planetar hadisəyə çevrilməsi və təbiət-cəmiyyət münasibətlərində baş verən dəyişikliklər. Müasir elmi-texniki tərəqqi və təbiət. Biosfera, neosfera, texnosfera, biotexnosfera anlayışları. Texnosfera və biosfera arasında ziddiyyətlərin kəskinləşməsi.

Ekoloji problem, onun elmi, sosial-fəlsəfi və etik-humanist aspektləri. Ekoloji problemlərin mahiyyəti, onun kompleks və qlobal xarakteri. İctimai inkişaf, müasir istehsalın yüksəlişi, mədəni, elmi-texniki tərəqqi və ekoloji problem. Ekoloji bilikdən ekoloji şüura doğru. İctimai inkişafın qlobal-ekoloji aspektləri. Fəlsəfə və ekoloji problemin həlli. Antropogen ekoloji təhlükənin dərk olunması məsələsi. İnsanın ekologiyası və elmi biliklərin sintezi. Qlobal ekologiya və mədəni əlaqələr problemi. Ekoloji çətinliklərin aradan qaldırılması yolları haqqında russonist və neorussonist fəlsəfi mövqe və müxtəlif konsepsiyalar. Elmi-texniki tərəqqi və ekologiya. Ekoloji problemin qlobal xarakteri. Ekoloji fəlakət təhlükəsi. Yer üzündə əməkdaşlığın inkişafı üçün beynəlxalq əməkdaşlığın obyektiv zəruriliyi.

Müasir Azərbaycanda mövcud olan ekoloji problemlər.

M ö v z u 13. Cəmiyyət idrakın obyektidir

Cəmiyyət, birlik və sosial anlayışları. «Birlik» və «cəmiyyət» terminlərinin fərqi. Birlik insanların mənşəcə bir kökdən olması zəminində yaranan varlığıdır. Cəmiyyət insanların məqsədyönlü və mütəşəkkil xarakterli birgə fəaliyyətidir. Sosial anlayışın geniş və məhdud mənası. Cəmiyyət, xalq, millət və dövlət anlayışlarının münasibəti. Cəmiyyətə fəlsəfi və ümumsosioloji yanaşmanın fərqi. Adamları cəmiyyət halında birləşdirən əlaqə və qanunauyğunluğa yanaşma üsulları: naturalist, idealist, materialist.

Sosial sistem anlayışı. Cəmiyyət özü inkişaf edən sistemdir, obyektiv reallığın bir hissəsidir: real cəmiyyət və onun ieallaşdırılmış modeli. Fəlsəfənin inkişafı tarixində cəmiyyət probleminə yanaşma üsulları.

Cəmiyyət təkrar istehsalıdır. Təkrar istehsalın növləri: maddi nemətlər istehsalı, insan nəslinin təkrar istehsalı, ictimai əlaqələrin və münasibətlərin təkrar istehsalı. Cəmiyyətdə maddi və mənəvi. «İctimai varlıq» və «ictimai şüur» kateqoriyaları və onların metodoloji rolu.

Cəmiyyətin iqtisadi həyatı anlayışı. Maddi nemətlərin istehsalı, bölgüsü, mübadiləsi və istehlakı ictimai inkişafın əsasıdır. Mülkiyyət, istismar, əmək və kapital anlayışlarının fəlsəfi təhlili. Mülkiyyət növlərinin müxtəlifliyi. Mülkiyyətə sahiblik, ondan istifadə etmək və onun üzərində sərəcam vermə anlayışları. Mülkiyyət və insanın özünü reallaşdırması. Əmək və xüsusi mülkiyyət. Mülkiyyətin subyektivi və obyektivi. Müasir dövr və mülkiyyətin müxtəlif formaları. Xüsusi mülkiyyət, şəxsiyyətin fiziki və mənəvi bacarığı.

«Maddi» və «praktiki» anlayışlar arasında əlaqə. «Obyektiv» və «subyektiv» kateqoriyaları, onların «maddi» və «mənəvi» kateqoriyalarla əlaqəsi. Tarixdə subyektiv amilin rolu. İctimai həyatın birinci və ikinci səviyyələri. İctimai münasibətlər anlayışı, onların mahiyyəti. İctimai münasibətlərin birinci və ikinci səviyyələri. İctimai inkişaf qanunlarının təbiət qanunlarından fərqi. İctimai istehsal anlayışı. Maddi və mənəvi istehsal, onların əlaqəsi və qarşılıqlı təsiri. İstehsal üsulu cəmiyyətin konkret tarixi müəyyənliyinin əsasıdır.

Məhsuldar qüvvələr və istehsal münasibətlərinin dialektikası. Məhsuldar qüvvələr və istehsal münasibətləri arasında ziddiyyətlər ictimai inkişafın mənbəyi və hərəkətverici qüvvəsidir, ictimai inqilabın iqtisadi əsasıdır. Cəmiyyət və ictimai münasibətlər. Maddi və ideoloji münasibətlər.

Bazis və üstqurum. Üstqurumun bazisə fəal təsiri. Bazisin müəyyənedici rolu, üstqurumun nisbi müstəqilliyi. İnsanların sosial-tarixi birlik formaları: qəbilə, tayfa, xalq, millət. Qəbilə və tayfa insanların sürü halından sonrakı ilk birlik formalarıdır. Xalq anlayışı, onun xarakteri, etnik və sosial-fəlsəfi mənası. Xalqın tarixin yaradıcısı olmasını şərtləndirən amillər. Xalq maddi nemətlərin yaradıcısıdır.

Tarix xalqın öz məqsədini həyata keçirmək fəaliyyətidir. Sosial tələbatlar və mənafe ictimai inkişafın əsas mənbələridir. Təbii-bioloji və sosial tələbatlar. Mənafe fəaliyyətə sövqedicilə güclü motivlərdir. Mənafe təsnifatı: şəxsi mənafe, qrup mənafe və ictimai mənafe. Tarixi hadisələr və proseslərdə xalqın rolu. Xalq mədəniyyətin, elmin və incəsənətin yaradıcısıdır. Xalq və kütlə. Kütlə psixologiyası, onun kortəbiiyyəti. Xalq və görkəmli şəxsiyyətlər.

Millətin mahiyyəti və səciyyəvi əlamətləri. Azərbaycanın milli müstəqilliyi və xalqın tarixi müqəddəratında onun rolu. Milli keçmişimizə və milli ənənələrə hörmət inkişafın əsas şərtidir. Azərbaycan xalqının milli mənlilik şüuru və onun inkişafı. Milli mənlilik və millətçilik. Müasir dünyada gedən milli proseslər.

M ö v z u 14. Cəmiyyətin sosial və siyasi həyatı

Cəmiyyətin sosial strukturu. Sınıf, sosial qrup və sosial təbəqə anlayışları. Sınıfların yaranması haqqında müxtəlif baxışlar. Müasir dövrdə sosial struktura olan dəyişikliklər: sosial təbəqələşmənin dərinləşməsi, fermerlər, kooperatorlar, biznesmenlər, sahibkarlar və başqa qrupların yaranması. Ziyalılar və qulluqçuların sosial həyatında yeniliklər. Sosial struktura sosial-ərazi birliklərinin rolu. Müasir urbanizasiya prosesləri, cəmiyyətin sosial-ərazi strukturunda dəyişikliklər.

Cəmiyyətin sosial strukturunda ailənin yeri. Ailə cəmiyyətin və sosial strukturun təkrar istehsalının mənbəyidir. Ailənin tarixi inkişafı. Müasir cəmiyyətdə ailənin funksiyaları. Ailə, nigah və sevgi münasibətləri.

Müasir cəmiyyətin siyasi strukturu. Cəmiyyətin siyasi təşkili. Fəlsəfə siyasi həyatın dərk olunması metodologiyasıdır. Siyasi sistemdə dövlətin yeri və rolu. Dövlətin mənşəyi haqqında müxtəlif nəzəriyyələr. Dövlətin tarixi tipləri, əlamətləri, funksiyaları və idarəetmə formaları.

Siyasi rejim anlayışı. Totalitar, avtoritar, liberal və demokratik siyasi rejimlər. Demokratik cəmiyyətin siyasi quruluşu. Müasir Azərbaycan cəmiyyətində demokratikləşmənin inkişafı.

Hüquq anlayışı. Hüquq və sosial ədalət prinsipi. Vətəndaşların hüquqları, vəzifələri və məsuliyyəti. Hüquqi dövlət, demokratizm, qanunun aliliyi və şəxsiyyət azadlığı dövlətin əsasıdır. Müasir Azərbaycan və hüquqi dövlət quruculuğu.

Siyasi hakimiyyət anlayışı. Hakimiyyətin bölünməsi ideyası. Qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyəti, partiyalar, ictimai-siyasi hərəkətlər və təşkilatlar, onların demokratikləşmə prosesində iştirakı. Siyasi aksiologiya. Siyasi fəaliyyətdə mədəni

əxlaqi və ümumbəşəri normalara riayət etməyin zəruriliyi. Müasir Azərbaycan cəmiyyətində siyasi sistemin təkmilləşməsinin əsas istiqamətləri.

İctimai-iqtisadi formasiya anlayışı. İctimai-iqtisadi formasiyalar haqqında müxtəlif baxışlar. İctimai-iqtisadi formasiyanın strukturu. İctimai-iqtisadi formasiyaların tipləri: ibtidai icma, quldarlıq, feodalizm, kapitalizm və kommunizm ictimai-iqtisadi formasiyaları.

İctimai tərəqqi anlayışı cəmiyyətin inkişaf istiqamətlərinin fəlsəfi fikirdə müxtəlif izahı. İctimai tərəqqinin obyektiv meyarı və tipləri. Bəşər tarixinin mənası və istiqamətinə dair müasir konsepsiyalar: kulturoloji yanaşma, ekzistensial baxış, antitarixilik.

Sosial həyatın ayrı-ayrı tərəflərində inkişafın qeyri-bərabərliyi və tərəqqinin ümumi meyarını müəyyənləşdirməyin çətinliyi. Azadlıq ictimai tərəqqinin ümumi meyarı və məhsuludur. Dünya tarixi prosesinin vəhdəti və rəngarəngliyi. Müasir dövrdə ictimai tərəqqidə ümumbəşəri integrativ keyfiyyətlərin artması meyl. Elmi-texniki, ictimai və mənəvi tərəqqi arasında qarşılıqlı əlaqə.

M ö v z u 15. Cəmiyyətin iqtisadi həyatının fəlsəfi problemləri

Cəmiyyətin iqtisadi həyatının əsas təzahürləri. Fəlsəfi iqtisadi təfəkkür tərzii. İqtisadiyyat və iqtisadi münasibətlərin əsasında dayanan insan tələbatı. İnsanın təsərrüfat həyatı və siyasi iqtisad. İqtisadiyyat və siyasətin əlaqəsi. İqtisadi fəlsəfə sosial fəlsəfənin tərkib hissəsidir. A.Smit siyasi iqtisadiin banisidir. K.Marksın iqtisadi təlimi. İstehsal və istehlak, insanlar arasındakı mübadilə münasibətləri.

Cəmiyyətin həyatında istehsal üsulunun rolu. Cəmiyyətin inkişafı və onun iqtisadi həyatı. İctimai istehsal, ictimai tələbat, iqtisadi tələbat. İstehsal üsulunun iki tərəfi: məhsuldar qüvvələr və istehsal münasibətləri.

Obyektiv iqtisadi qanunlar. Əmək və cəmiyyət həyatı, əqli və fiziki əmək. Obyektiv iqtisadi qanunların təbiəti. Mülkiyyət münasibətlərinin yenidən quluması. Yeni texnoloji istehsal üsuluna keçid.

İqtisadi münasibətlər və iqtisadi maraqlar. Texnika anlayışı. Texnikanın məqsədi və funksiyaları. İnsan fəlsəfəsi və texnikanın fəlsəfəsi. Cəmiyyətin iqtisadi və hüquqi problemləri.

Cəmiyyətin iqtisadi həyatının obyektiv və subyektiv tərəflərinin qarşılıqlı fəaliyyəti. Cəmiyyət tarixində idarəçilik mexanizmi. İdarəetmənin tətbiqi: təsərrüfat, ictimai-siyasi və sosial-psixoloji. İqtisadi informasiyaların vertikal və üfqi hərəkəti. Cəmiyyətin iqtisadi həyatının subyektiv tərəfi. İqtisadi şüur. İqtisadiyyatın idarə olunmasında dövlət siyasəti.

M ö v z u 16. Şüurun ideal varlığı

Şüur, onun mənşəyi və mahiyyəti. Şüurun ictimai təbiəti. Şüurun yaranmasının ilkin bioloji şərtləri. Şüurun mənbələri. Fəlsəfədə şüur probleminin qoyuluşu və onun həllinin çətinlikləri. Fəlsəfə şüuru öyrənən digər elmlər. Şüurun materiya ilə münasibətinin tarixi, qnoseoloji, ontoloji və praksioloji aspektləri.

Ruh anlayışı. Ruh və şüuru. Ruh və bədən, onların vəhdəti. Şüurun tarixdən əvvəlki dövrü. İnikas materiyanın ən ümumi xassəsidir. İnikasın səviyyələri: (cansız təbiətdə, canlı təbiətdə və ictimai mühitdə) formaları (sadə, elementar inikas, qıcıqlanma qabiliyyəti, duyğu, psixika) və tipləri (aktual, funksional və qeyri-funksional inikas). İnikas və informasiya, onların ümumi və fərqli cəhətləri.

İnformasiya inikası, neyrofizioloji və psixiki inikas. Psixika inikas formasıdır, psixi obrazın təbiəti. İnikas və idarəetmə. Şüur yüksək təşəkkülü materiyanın xassəsi, gerçəkliyin inikasının ali formasıdır.

İnsan - psixikanın, şüurun daşıyıcısıdır. Ali heyvanlarda psixiki inikasın xüsusiyyətləri. İnsan şüuru ilə heyvan psixikasının fərqli cəhətləri.

Şüurun strukturu: duyğu, qavrayış, təsəvvür, anlayış, təfəkkür, emosiya, iradə və s. Şüur və idrak. Şüurun yaranması və formalaşmasında əməyin rolu.

Şüur və beyin. Şüur və şüursuzluq. Şüursuzluğun daxili məzmunu. Qeyri şüursuzluğun davranışda rolu. Freyding psixioanaliz təlimi. Beynin funksiyaları. Şüurun formalaşmasında beyinin rolu. Şüur mürəkkəb sistemdir. Şüurun daxili məzmunu. Şüur və təfəkkür. Zəka və dərrakə. Ağıl və müdriklik. Şüur, mənlik şüuru və özünü dərkətmə. Mənlik şüurunun formaları. Şüur və emosiya. Şüur və iradə. Şüurun formalaşmasının mənbələri. Şüur və dil. Obraz və işarə. İşarə – simvol sistemləri.

İdeallıq problemi. Subyektiv reallıq kimi ideallığın mahiyyəti haqqında baxışlar. İdealın iki tipi: fərdiləşmiş ideal və ictimai ideal. İdealda qnoseoloji və aksioloji tərəflər. «İdrakın subyektivi» anlayışı.

Şüur və kibernetika. Təfəkkür proseslərinin kompüter texnikası vasitəsilə formalaşdırılması və modelləşdirilməsi. İnsan və kompüter sistemlərinin dialoqunun zəruriliyi. Təbiətşünaslıqda şüur problemi. Süni intellekt anlayışı. Şüurun öyrənilməsi sayəsində müasir elmlərin nailiyyətləri və fəlsəfədə şüur probleminin öyrənilməsinə onların təsiri. Ali əsəb fiziologiyasının, psixologiya və təbiətin müasir nailiyyətləri və şüurun təbiətinin öyrənilməsində onların rolu.

M ö v z u 17. Cəmiyyətin mənəvi varlığı

İctimai şüur anlayışı. Şüurun ictimai təbiəti və ictimai şüur. İctimai şüurun mahiyyəti, cəmiyyətin inkişafında onun rolu. İctimai şüur və ictimai varlıq, onların dialektik əlaqəsi. İctimai şüur və cəmiyyətin mənəvi həyatı.

Cəmiyyətin mənəvi həyatı insanın əsl mahiyyətini ifadə edir. Mənəvi həyat bütöv sistemdir. Onun ünsürləri. Mənəvi fəaliyyət cəmiyyətin ayrılmaz tərəfidir. İnsanların mənəvi dəyərləri yaratması və onları mənimsəməsi. İnsanlar arasında mənəvi münasibətlər və mənəvi ünsiyyət. Mənəvi tələbatlar mənəvi fəaliyyətin əsasıdır. Mənəvi tələbatların məzmunca obyektivliyi və zəruriliyi. Mənəvi istehlak və onun səviyyələri. Mənəvi münasibətlər intellektin və hisslərin mənəvi dəyərlərə münasibətidir. Mənəvi istehsalın, tələbatın, istehlakın və ünsiyyətin qarşılıqlı əlaqəsi. İctimai şüurun sosial təbiəti. İctimai şüurun funksiyaları: idraki, tənziomedici, uyğunlaşdırıcı, məlumatverici. İctimai şüurun strukturu.

Adi şüur insanların gündəlik əməli fəaliyyətində yaranır və onların empirik təcrübəsinə əsaslanır. Sosial hadisələr və proseslərin adi şüurda inikasının

sistemsizliyi. Adi şüur insanların dünyaya münasibətində onların həyatı təcrübəsindən doğan çoxsaylı və faydalı məlumatları özündə cəmləşdirir.

Nəzəri şüur ictimai həyatın proses və hadisələrinin mahiyyətini və inkişaf qanunauyğunluqlarını əks etdirir. Nəzəri şüur ictimai həyatın proses və hadisələrinin mahiyyətini və inkişaf qanunauyğunluqlarını əks etdirir. Nəzəri şüurun məntiqi sistemliliyi və elmi əsaslılığı. Nəzəri şüurun subyektivi. Nəzəri şüurla adi şüur arasındakı əlaqə.

İctimai psixologiya insanların öz həyatına və ictimai varlığına emosional və qismən intellektual münasibətidir. İctimai psixologiyanın məzmununda gerçəkliyə inam, əqidə, əhval-ruhiyyə və sosial qaydalar formasında əks olunması. İctimai psixologiyanın qiymətləndirici və fəaliyyətə sövqedicisi funksiyaları. Praktiki fəaliyyətdə və idarəetmədə ictimai psixologiyayı nəzərə almağın zəruriliyi. İctimai psixologiyanın adi şüur ilə münasibəti.

İctimai ideologiya insan qruplarının və milli birliklərin əsas mənafeləri və tələbatının nəzəri səviyyədə ifadəsidir. İdeologiyanın nəzəri konseptual xarakteri. İctimai ideologiya və elm. İctimai ideologiyanın sosial-sinfi mahiyyəti. İdeologiyada milli ilə ümumbəşəri mənafeələrin əlaqələndirilməsi məsələsi. Müasir dövrdə milli ideologiya, müstəqillik, milli dövlətçilik, milli həmrəylik, milli əqidə və inamın vəhdəti. Azərbaycan xalqının milli ideologiyasının yaradılmasının zəruriliyi.

İctimai və fərdi şüur, onların dialektikası. İctimai şüurun nisbi müstəqilliyi, ictimai şüurun inkişafında varislik. Kütləvi şüur, ictimai rəy.

İctimai şüurun formaları, onların yaranmasını zəruri edən tarixi amillər.

Siyasi şüur. Siyasi şüur və siyasət. Siyasi şüurun formalaşmasının səbəbləri. Siyasi şüurun spesifikliyi. Siyasi şüurun ictimai şüurun digər formaları arasında xüsusi yeri. Siyasətin vəzifələri və növləri.

Hüquqi şüur. Hüquq və hüquqi şüur anlayışları. İlk sinifli cəmiyyətlərdə hüquqi şüurun yaranması. Miflər və dini inanclar hüquqi şüurun mənəvi əsaslarıdır. Hüquqi şüurun funksiyaları: idraki, qiymətləndirici və tənzimləyici. Hüquqi şüurun formaları – hüquqi hisslər, hüquqi vərdislər və adətlər, hüquqi biliklər. Hüquqi şüurun siyasi şüurla əlaqəsi və onları fərqləndirən cəhətlər.

Əxlaqi şüur. Əxlaq anlayışı. Əxlaqın ictimai funksiyalarının təzahür üsulları: əxlaqi norma və əxlaqi qiymət. Əxlaq və mənəvi şüur. Əxlaqi şüurun hüquqi şüurla əlaqəsi və onların fərqi. Əxlaq və mənəviyyat. Mənəvi hisslər, mənəvi anlayışlar. Əxlaqi şüur şəxsiyyətlərarası münasibətlərin həllinin tənzimləyicisidir.

Estetik şüur. Estetik şüur anlayışı. Estetik şüur və incəsənət. İncəsənətin mənəvi və mahiyyəti. İncəsənət dünyanın dərk edilməsinin xüsusi formasıdır. İncəsənət dilinin spesifikliyi: bədii surət, simvol, mif və s. İncəsənət bəşəriyyətin özünüdərk etmə funksiyasıdır. İncəsənətdə gerçəkliyin obrazlı inikası. İncəsənətin funksiyaları və ictimai həyatda yeri. İncəsənətdə millilik və ümumbəşəriyyət. İncəsənətin idraki və tərbiyəvi rolu. Cəmiyyət həyatında estetik şüurun rolu.

Dini şüur. Din və dini şüur. Dini şüurun mahiyyəti. İnam anlayışı, onun spesifikliyi. Dini inamın əsas obyektivi – Allah ideyasıdır. Dində fəvqəltəbiiyyətə inam. İbtidai dini inancların formaları: etnik və dünya dinləri. Dini psixologiya və dini ideologiya. İslam dinin tarixi mövqeyi. Müasir cəmiyyətdə dinin rolu.

İctimai şüurun yeni formalarının – iqtisadi şüur, ekoloji şüur – formalaşması.

M ö v z u 18. İdrak. Elmi idrakın metod və formaları

İdrak fəlsəfi təhlilin predmetidir. İdraka fəlsəfi yanaşmanın spesifikliyi. İdrak insanın aləmə sosial vasitəli, tarixən inkişaf edən münasibətidir, dünyanın dərk edilməsi, biliyin zənginləşməsi prosesidir. İdrakın obyektivi və subyektivi. İdrakda subyektlə obyektin qarşılıqlı təsiri. İdrak nəzəriyyəsi (və ya qnoseologiya, idrakın fəlsəfəsi) idrakın təbiətini və onun imkanlarını, biliyin reallığa münasibətini, idrakın həqiqiliyini və dəqiqliyini aydınlaşdırır. Qnoseologiyanın predmeti. Qnoseologiya və ontologiya. Qnoseologiya elmi idrak haqqında təlimdir. Dünyanın dərk olunmasının prinsipi. Skeptizm aqnostisizmin qnoseologiyası.

Fəlsəfənin inkişafında idrak probleminə münasibət. İnsanın nəzəri və praktiki fəaliyyətində idrakın rolu. İdrak və bilik. Biliyin strukturu. Bilik, inikas, informasiya. Biliyin məzmunu və strukturu. Biliyin müxtəlif formaları və idrakın fəaliyyəti. İdrakın əsas formaları.

Hissi idrak subyektin sosial-tarixi fəaliyyətidir, dünyanın dərk edilməsi prosesində onun rolu. Hissi idrak və onun formaları: duyğu, qavrayış, təsəvvür – idrak prosesində onların rolu. Hissi inikasdə obraz və işarənin vəhdəti. İnsan idrakında gerçəkliyin hissi inikasının rolu.

Rasional idrak gerçəkliyin inikasının keyfiyyətcə yeni pilləsidir. Rasional idrakın əlamətləri. Abstrakt təfəkkürün inkişafında dilin rolu. Abstrakt – fikri inikasın əsas formasıdır.

Məntiqi idrakın əsas formaları. Anlayış, hökm və əqli nəticə, onların idrakda rolu.

Hissi və rasional idrakın vəhdəti. Sensualizmin (empirizmin) və rasionalizmin bitərəfliliyi.

Yaradıcılıq anlayışı. Yaradıcılıq və intuisiya. Kəşf və ixtira zəkanın yaradıcılığının mühüm formasıdır. Fəlsəfi fikir tarixində yaradıcılığa münasibət. Yaradıcılığın müasir elmi şərh. Yaradıcılıq insanın öz işinə mənliliyini, ruhunu daxil etməsidir. Yaradıcılığın qeyri-adi və sehri xarakteri. Özünüdərk və özyaradıcılıq şəxsiyyətin yaradıcılığının mühüm istiqamətidir.

İntuisiya və ititəfəkkürlülük. İntuisiyanın növləri. İntuisiyanın baş vermə mexanizminin əsas mərhələləri. İtiəğillilik və yaradıcılıq. Yaradıcılıq və intuisiyanın idrakda rolu. Mübahisə və arqumentləşdirmə. İdrakda izah etmə və anlama, onların fərqli cəhətləri.

Həqiqət anlayışı. Həqiqətin aspektləri və formaları. Həqiqət – yalan və yanlışlar. Həqiqətin yalandan fərqləndirilməsi problemi. Həqiqət qonseoloji problemdir. Təbii-elmi idrakda reallıq problemi və obyektiv həqiqət. Obyektiv həqiqət və reallığın səviyyələri. Həqiqət məzmunca obyektiv, formaca subyektivdir. Mütləq və nisbi həqiqətlər, onların dialektikası. Həqiqət, qiymət, dəyər: həqiqəti stimullaşdıraraq və təhrif edən amillər. Həqiqətin evristik xarakteri. Həqiqətin konkretliyi və həqiqətin meyarları. Praktika biliyin həqiqiliyinin əsas meyarıdır.

Praktika insanın maddi sistemlərə fəal qarşılıqlı təsiri və məqsədyönlü fəaliyyətidir. Praktikanın idraka və fəaliyyətin formalaşmasına təsiri. Praktika insanın dünyaya münasibətinin spesifik üsuludur. Praktikanın genezisi. Qnoseoloji fenomen kimi praktikanın mühüm xüsusiyyətləri – müəyyən məqsədə yönəldilmə, predmet –

hissi xarakteri, maddi sistemin yaradılması. Praktikanın formaları: ictimai istehsal, ictimai-siyasi, elmi-təcrübi, tibbi, ailə-məişət, gündəlik, təsərrüfat və s. Praktika idrakın əsası, hərəkətverici qüvvəsi, həqiqətin meyarı və məqsədidir. Praktikanın qnoseoloji funksiyaları – bazis, determinasiya, meyar və məqsədyönlü fəaliyyət.

Heyvanların davranışı və insanların praktiki fəaliyyəti. Praktika – insanın ictimai həyat fəaliyyətinin bütün formalarının əsasıdır. Davranış və fəaliyyət. Həyat fəaliyyətinin digər formalarına münasibətdə praktikanın integrativ funksiyaları. Praktikanın fəaliyyətinin strukturu və onun əsas formaları. Praktika obyektiv və subyektiv tərəflərin vəhdətidir. Praktiki fəaliyyətin formaları. Texnika və texniki fəaliyyət. Biliyin idraki praktiki tərəfləri. Bilik və dəyər.

Elm idrakın spesifik formasıdır. Elm obyektiv və ictimai faydalı biliklər sistemidir. Elmin funksiyaları. Elm konqnitiv və sosioloji fəaliyyətdir. Elmi biliyin əsasları. Elmin fəlsəfi əsasları. Elmin etikas. Elmi biliklər və etik tələblər. Elmin etik normaları. Elmin humanistləşməsi problemi. Dünyanın elmi mənzərəsi. Elmi idrak və onun spesifik cəhətləri: elmi idrakın obyektivliyi və predmetliyi dünyanın əməli olaraq mənimsənilməsinin gələcək üsul və formalarının proqnozlaşdırılması. Elmi təfəkkürün üsulları, metodları və formaları. Analiz və sintez. Abstraktlaşdırma və ideallaşdırma. Elmi idrakın empirik və nəzəri səviyyələri və onların strukturu. İdeal nəzəri modellər. Fundamental prinsiplər və qanunlar.

Empirik tədqiqatın metodları: müşahidə, eksperiment, induksiya, analogiya, təsnifat.

Nəzəri tədqiqatın metodları: deduksiya, modelləşdirmə, aksiomatika, formalaşdırma. Elmi nəzəriyyənin qurulmasının metodları: abstraktdan konkretə yüksəlmə, tarixi və məntiqilik, sistemlilik. Elmi idrakın forma və vasitələri: problem, prinsip, ideya, hipoteza və nəzəriyyə.

Kompüter və fəlsəfə.

Mövzu 19. İnsanın fəlsəfəsi

İnsan materiyanın inkişafının, Yer kürəsində canlı təkamül prosesinin ən böyük nəticəsidir. İnsan sirli aləmdir. İnsan maddi-praktiki fəaliyyətin subyektidir. Fəlsəfi fikir tarixində insan problemi. İnsan probleminin fəlsəfi araşdırılmasının spesifikliyi və aktuallığı. Fəlsəfədə insan konsepsiyası insan haqqında elmlərin əsasıdır. İnsanın təbiəti, mahiyyəti və vəzifələri. İnsan mahiyyətinin çoxölçülü xarakteri. İnsanın islam konsepsiyası. Azərbaycan fəlsəfi fikir tarixində insan problemi.

Antropososiogenez problemi. Əməyin genezisi; əmək aləti düzəltmək fəaliyyəti. Antropososiogenezin əmək izahının müsbət rolu və ziddiyyətliyi. İnsana bənzər meymun ilə zəkali insan arasında keçid tipinin yoxluğu. Dilin ictimai-yaradıcı funksiyası. Ailə-nigah münasibətlərinin tənzimlənməsi. Endoqamiya, aqamiya və ekzoqamiya.

İnsanın əcdadı kimdir? İnsanın mənşəyi haqqında Teyyar de Şardenin təlimi. İnsana keçid morfoloji dəyişikliklər deyil, daxili aləmdə baş verən keçiddir. İnsanabənzər mövcudatın inkişafı gedişində xarici həyat fəaliyyətinin daxili subyektiv istiqamət alması. İnsanın mənşəyinə dair Darvinin təkamül təlimi. Əmək

tələbatdan yaranır, əmək fəaliyyəti insanın özünün, dilin, təfəkkürün və s. inkişafıdır. Əmək genetik irsiyyətdən sosial varisliyə keçidi təmin edir. Heyvan sürüsü və ibtidai qəbilə icması. İlk əxlaqi-ictimai qadağalar antropososiogenozun amilidir.

İctimai münasibətlərin yaranması və onların bioloji münasibətlərdən fərqi. İnsanın mövcudluğu anlayışı. İnsan psixososial fenomendir. İnsan mövcudluğuna dair ekzistensialist baxış.

İnsanda təbii (bioloji) və ictimai (sosial) tərəflər. İnsanın sırf bioloji və sırf ictimai izahına münasibət. S.Uilsonun sosiologiya təlimi. İnsanın vulqar sosioloji izahının tənqidi. Antiutopik baxışlar. İnsanda bioloji və sosialın vəhdəti. Elmi-texniki tərəqqi dövründə insanın biologiyası. Psixioanaliz və insan problemi.

Antropososiologiyada rəşionalizm. İnsanın varlığı və davranışı onun şüurlu həyatının ifadəsidir. Antropososiologiyada şüurluluq və şüursuzluq (freydizm).

İnsanın mənəvi təcrübəsində həyat və ölüm problemi. Həyatın mənəsi. Ölüm və ölməzlik. İnsan həyatının qiymətləndirilməsində pessimizm. Həyatın mənəsinin dini izahı. İnsan necə, nə qədər və nəyin naminə yaşamalıdır. İnsanın «ölmək hüququ». Ölüm probleminə müxtəlif münasibətlər. Paternalizm və antipaternalizm. Eftanaziyanın sosial-mənəvi mahiyyəti.

Fərd, fərdiyyət və şəxsiyyət anlayışları. Şəxsiyyətin sosial mahiyyəti. Şəxsiyyətin tipologiyası. Şəxsiyyət və onun cəmiyyətdəki rolu. Tarixi şəxsiyyətin əsas göstəricisi onun dövrün tələblərinə uyğun xalqı səfərbər etməsidir. Şəxsiyyətin hərəkət və fəaliyyətinin sosial-tarixi şərtlənməsi. Siyasi rəhbərin fəaliyyətinin əsas göstəriciləri. Görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin tarixi prosesdə rolu. Xarizmatik tarixi şəxsiyyət problemi. Cəmiyyət, şəxsiyyət münasibətlərinin tarixi formaları. Fərd ilə cəmiyyətin bir-birinə qarşı müstəqilliyi. Fərd şəxsiyyətdir, cəmiyyət şəxsiyyət deyil.

İnsan və cəmiyyətin qarşılıqlı münasibətinin tarixi tipləri. Şəxsi asılılıq münasibətləri. Şəxsiyyətin hüquq və vəzifələri. Nəzəriyyə və reallıq. Hüquqi dövrdə şəxsiyyət.

Tarixi zərurət və şəxsiyyət azadlığı. Şəxsiyyətin azadlığı, hüquq və vəzifələri ilə məsuliyyətin vəhdəti. Demokratik cəmiyyət və şəxsiyyət azadlığı. Müasir dövrdə şəxsiyyət azadlığı və cavabdehlik.

Fəlsəfə, insan və bəşəriyyət. İnsan və kainat. Sosial dəyərlər, onların mahiyyəti və cəmiyyətdə rolu. Sosial dəyərlərin təbiəti haqqında baxışlar. Dəyərlərin sosial şərtlənməsi. Sosial dəyərlərin təsnifatı: qnoseoloji, etik və estetik dəyərlər. Azadlıq və milli müstəqillik ən ali dəyərdir. Aksiologiya və müasirlik. Şəxsiyyətin sosiallaşmasında dəyərlərin rolu. Şəxsiyyətin dəyərlər oriyentasiyasına müasir dövrün təsiri. Dəyərləri qorumaq və inkişaf etdirməyin zəruriliyi. Tarixi keçmişə və milli ənənələrə hörmət dövrün mühüm vəzifəsidir. İslamın ümumbəşəri əxlaqi dəyərləri.

Mövzu 20. Fəlsəfə və gender problemi

Gender anlayışının aktuallığı, onun semantik və məntiqi təhlili. Gender probleminin təsnifatı. Gender problemlərinin fəlsəfi və tarixi-fəlsəfi, ümumi və xüsusi blokları.

Fəlsəfənin və gender problemlərinin ümumi prinsipləri. Dialektik gender yanaşmanın əsası kimi «kişi-qadın» anlayış cütünü - varlığın ən yaxşı rəmzi, varlığın

əks olunduğu güzgüdür. Gender probleminin antropoloji aspekti. Cəmiyyətdə bioloji qütblər. Kişi və qadın dixotomiyasının bioloji aşkarlığı. Cəmiyyətdə sosial qütbləşmə. Kişi və qadın dixotomiyasının sosial aşkarlığı. Cəmiyyətdə mənəvi qütbləşmə. Kişi və qadın dixotomiyasının mənəvi aşkarlığı.

Gender problemlərinin estetik və etik aspektləri. Estetikanın mahiyyəti – gender estetikası. Gözəllik estetikanın əsas kateqoriyasıdır. İnsan münasibətləri estetikasında məhəbbət kateqoriyası. Məhəbbətin psixoloji və fiziki aspektləri. Etikanın mahiyyəti. Gender etikası. Etik borc anlayışı. Mənəviyyat və əxlaq. Mənəvi seçim azadlığı.

Mənəvi dəyərlərin universallığı və nisbiliyi. Etika insani münasibətlərin gender ölçüsündə. Cinsi və ailə münasibətlərinin etikası.

Fəlsəfə tarixində gender problemləri. Tarixi dünya modeli insan təfəkküründə. Qədim dünya fəlsəfəsində gender problemləri. Ziddiyyətlərin birliyi və mübarizəsi prinsipi. Qədim dünya fəlsəfəsində qadın və kişi rəmzi kimi (in-yan, platonizm). Orta əsrlər fəlsəfəsində gender problemi. Xristian fəlsəfəsində gender ideyaları.

Gender problemləri və Azərbaycan reallığı.

M ö v z u 21. Mədəniyyət və sivilizasiya. Müasir dövrün global problemləri

Mədəniyyətin fəlsəfi anlaşılması. Mədəniyyətin yaranması. Mədəniyyətin izahı ilə bağlı müxtəlif baxışlar. Mədəniyyətin texnoloji şərh. Mədəniyyətin klassik modeli.

Cəmiyyət və mədəniyyət. İnsan mədəniyyət aləmində. Mədəniyyətin daxili və xarici determinasiyası. Əmək və mədəniyyətin bölünməsi. Mədəniyyət maddi və mənəvi dəyərlərin məcmusudur. Mədəniyyətin funksiyaları: adaptasiyaedici, idraki, informasiyaverici, kommunikativ, normativ və humanist. Mədəniyyətin inkişaf qanunauyğunluqları. Mədəniyyətdə ənənəvilik və yenilikçilik. Mədəniyyətlər vəhdəti və çoxcəhətliliyi. Mədəni inqilab. Əxlaqi mədəniyyətin mahiyyəti. Kütləvi mədəniyyət anlayışı və mədəniyyətin kütləvililiyi. Elitar mədəniyyət.

Mədəniyyət şəxsiyyətin özünü müəyyən etməsi və inkişafı üsuludur. Mənlik şüuru və özünüqiymətləndirmə, savadlılıq və mədənilik, ziyalılıq. Ünsiyyət mədəniyyəti: dialoq, fikir plyuralizmi. Mədəniyyət və demokratiya.

Mədəniyyətdə mili və ümumbəşəri tərəflər. Dünya mədəniyyətlərinin vəhdəti, rəngarəngliyi və qarşılıqlı təsiri. Mədəniyyətin tərəqqisi. Ənənəvi və müasir mədəniyyət.

Mədəniyyət və sivilizasiya. Sivilizasiya mədəniyyətin mərhələsidir. Sivilizasiya sosial mədəni törəmədir. Sivilizasiyanın əsas əlamətləri. Sivilizasiyanın izahına dair baxışlar:

- a) sivilizasiya mədəniyyətin sinonimidir;
 - b) sivilizasiya lokal mədəniyyətlərin inkişafında tənəzzül mərhələsidir;
 - v) sivilizasiya bəşəriyyətin barbarlıqdan sonra gələn inkişaf mərhələsidir;
 - q) sivilizasiya müxtəlif regionun və yaxud etnosun inkişafı mərhələsidir;
- Bəşəriyyətin mövcudluğunun sivilizasiya əsasları.

Sivilizasiya cəmiyyətin sosial təşkil olunmasıdır. İctimai əmək bölgüsünün inkişafı və informasiya – nəqliyyat infrastukturunun genişlənməsi sivilizasiyanın mühüm göstəricisidir. Sivilizasiya cəmiyyətin sosial-mədəni əsası, mədəniyyətin sosial varlığıdır. Texnogen sivilizasiyanın ənənəvi xüsusiyyətləri. Ənənəvi sivilizasiya. Sivilizasiyanın inkişafında modernləşmə problemi.

Şərq-Qərb-Azərbaycan: sivilizasiya tipləri, onların özünəməxsusluğu. Müasir dövrdə onların dialoqunun zəruriliyi. Müasir sivilizasiya, onun xüsusiyyətləri və ziddiyyətləri. Mədəniyyət və sivilizasiya anlayışlarının cəmiyyətin dərk olunmasında rolu. Mədəniyyət və sivilizasiyanın qarşılıqlı münasibəti, onların özünəməxsus və fərqli cəhətləri. Lokal mədəniyyətlər və sivilizasiyalar haqqında baxışların əsassızlığı. Bilavasitə təhlil edilə bilən və uzaqlaşdırılmış olan gələcək: idrakın metodları və vasitələri.

Gələcəyi xəbər vermə fəlsəfi idrakın mühüm tərəfidir.

Bəsirət (qabağı görmə) və izahetmə. Bəsirət və nəzəriyyəni seçmə meyarları. Adi uzaqgörənlik, intuitiv uzaqgörənlik və elmi uzaqgörənlik. Gələcəyi xəbər vermə və proqnozlaşdırma. Gələcəyin dövrləşdirilməsi. Gələcəyi öyrənməyin elmi meyarları. Proqnozlaşdırma qabaqgörmənin növlərindən biridir. Onun ehtimalı – xarakteri. Proqnozlaşdırmanın metodları: ekstrapolyasiya, tarixi analogiya, kompüter modelləşdirilməsi, gələcəyin ssenarisi, ekspert qiymətləndirilməsi. Bu metodların məhdudluğu və bir-birilə əlaqələndirilməsinin zəruriliyi. Proqnozlaşdırmanın humanist missiyası. Sosial proqnozların tipləri: axtarış, normativ, ehtimali sosial proqnozlar. Onların elmi idrakın məzmunu və ideoloji təyinatı.

Bəşəriyyətin gələcəyi və real tarixi proses. Müasir elmi-texniki inkişaf və gələcəyin alternativləri. Gələcəklə bağlı pessimist baxışlar. Sosial tərəqqinin qarşısının alınmazlığı. Tərəqqinin ritminin artması. İnkişafın həddləri və stimulları problemi. Proqnozlaşdırma və müasir dövrün global problemlərinin təsnifatı: siyasi, iqtisadi, sosial, ekoloji, gənc dövlətlərin geriliyini dəf etmək problemi – onların bir-birilə əlaqəsi. Qlobal problemlərin həlli üçün geniş beynəlxalq əməkdaşlığın zəruriliyi. Sülh, tərksilah və yeni dünya müharibəsinin qarşısının alınması problemi.

Təbii resurslar və ətraf mühitin mühafizəsi problemi. Demografik problemlər. Ərzaq problemi. Energetika və xammal problemi. İnkişaf etməkdə olan ölkələrin çətinliklərinin aradan qaldırılması problemi. Dünya okeanı məkanından və resurslarından istifadə problemləri. Narkomanıyanın və təhlükəli xəstəliklərin yayılması, mənəvi əxlaqın böhranı, demokratiyanın məhdudluğu və beynəlxalq terrorçuluq problemi. Ailə münasibətlərində yaranan problemlər. Kişi-qadın münasibətlərindəki problemlər.

Qlobal problemlərin yaranma səbəbləri. Qlobal problemlərin həlli yolları. Bəşəriyyətin sosial və texniki tərəqqi yolunda irəliləməsindəki ziddiyyətlər. Yer kürəsində sülhün qorunması – gələcək elmin əsas funksiyası və vəzifəsidir. Dünya sivilizasiyasının inkişaf perspektivləri. «İnformasiya müharibəsi» konsepsiyası. Nüvə əsrində yeni təfəkkür. Müasir futuroloji konsepsiyalar.

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. Əhədov A.F. Qədim dünya fəlsəfəsi. Bakı, 1995.
2. Bayramov Q. İnsan və zaman. Bakı, 1996.
3. İsmayılov F. Freyd və freydizm. Bakı, 1993.
4. İsmayılov F. Müasir Qərb fəlsəfəsi Bakı, 1991.
5. İmanov H. Orta əsr islam Şərqində fəlsəfi fikir. B., 1998.
6. Nəsirov V., Məmmədov Ə. Müasir elm və məkan-zaman problemi. Bakı, 1980.
7. Qasımzadə F., Hacıyev Q. Avestadan bu günədək. Bakı, 1982.
8. Məmmədov Z. Azərbaycan fəlsəfəsi tarixi. Bakı, 1994.
9. Məmmədov Z. Şihabəddin Yəhya Sührəvərdir. Bakı, 1991.
10. Eyvazov R. Dahi alim və filosof. Bakı, 1961.
11. Tusi N. Əxlaqi – Nasir. Bakı, 1989.
12. Nəsirov V., Məmmədov Ə. Elmi idrakın metod və formaları. Bakı, 1980.
13. Azərbaycan fəlsəfəsi. Bakı, 1993.
14. Nəzərov M. İdrak prosesinin dialektikası. Bakı, 1979.
15. Səttarov M. Ali şüur və onun inkişaf dialektikası. Bakı, 1978.
16. Səttarov M. Adi şüur və onun inkişaf dialektikası. Bakı, 1978.
17. Göyüşov Z. Həzz və izzirab. Bakı, 1970.
18. Əliyev Ə. Mənəvi mədəniyyət və din. Bakı, 1981.
19. Qasimov M.Q. Bəşəriyyətin sağ qalması naminə. Bakı, 1990.
20. Salmanov M.Ə. Ekologiya və biz. Bakı, 1989.
21. Şükürov A.M. Təbiət və cəmiyyət. Bakı, 1989.
22. Şükürov A.M. Fəlsəfə, cəmiyyətdə onun yeri və rolu. Bakı, 1996.
23. Асмус В.Ф. Античная философия. М., 1976.
24. Горфункель А.Х. Философия эпохи возрождения. М., 1980.
25. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. М., 1986.
26. Кузнецов В.Н., Мирковский Б.В., Грезнов А.Ф. Западноевропейская философия XVЫЫЫ в. М., 1986.
27. Любитин К.Н. Фейербах: философская антропология. М., 1988.
28. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVЫЫЫ в. М., 1973.

29. Нарский И.С. Западноевропейская философия XV-XVI вв. М., 1974.
30. Соколов В.В. Европейская философия XV-XVI веков. М., 1984.
31. Габитова Р.М. Человек и общество в немецком экзистенциализме. М., 1972.
32. Баландин Р.К. Вернадский: жизнь, мысль, бессмертие. М., 1988.
33. Гумилевский Л.И. Вернадский М., 1988.
34. Досев А.Ф. Владимир Соловьев. М., 1983.
35. Соколов В.В. Очерки философии эпохи возрождения. М., 1962.
36. Соколов В.В. Средневековая философия. М., 1979.
37. Чанышев А.И. Курс лекций по древней философии. М., 1981.
38. Ахундов М.Д. Концепции пространства и времени: истоки, эволюция, перспективы. М., 1982.
39. Диалектика в науках о природе и человеке: эволюция, материи и ее структурные уровни. М., 1983.
40. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической западноевропейской философии М., 1986.
41. Пространство и время. Киев, 1984.
42. Категории как ступени познания. М., 1971.
43. Оруджев З.М. Диалектика как система. М., 1973.
44. Шептулин А.П. Основные законы диалектики. М., 1966.
45. Шептулин А.П. Категории диалектики. М., 1971.
46. Диалектика в науках о природе и человеке. Человек, общество и природа в век НТР. М., 1983.
47. Моисеев Н.Н., Александров В.В., Тарко А.М. Человек и биосфера. М., 1985.
48. Рожанский И.Д. Развитие естествознания в эпоху античности: ранняя греческая наука о «природе». М., 1979.
49. Экологическая проблема и пути ее решения. Философские вопросы гармонизации взаимоотношений общества и природы. М., 1987.
50. Шварц С.С. Экологические закономерности эволюции. М., 1980.

51. Ахмедов Э.М. Арабо-мусульманская философия средневековья. Б., 1980.
52. Ахмедов Э.М. Философия Азербайджанского просвещения. Баку, 1986.
53. Ахмедов Э.М. Бакиханов: эпоха, жизнь, деятельность. Б., 1989.
54. Гусейнов Г. Из истории общественной и философской мысли в Азербайджане XVIII века. Б., 1958.
55. Очерки из истории Азербайджанской философии. Т.И.Б., 1966.
56. Султанов У. Философские и социально – этические взгляды Ибн-Сины. Душанбе, 1972.
57. Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика. М., 1991.
58. Ареева Г.С. Общество, познание, практика. М., 1988.
59. Границы науки: возможности альтернативных моделей познания. М., 1991.
60. Загадки человеческого понимания. М., 1991.
61. Ильен В.В. Теория познания. Введение. Общие проблемы. М., 1994.
62. Современные теория познания. М., 1992.
63. Теория познания в 4-х томах. М., 1991-1995.
64. Фролов И.Т. Жизнь и познание. М., 1987.
65. Ареева Г.С. Общество. Познание. М., 1988.
66. Барулин В.С. Социальная жизнь общества. М., 1987.
67. Крут И.Б., Забелин И.М. Очерки истории представлений взаимоотношении природы и общества. М., 1988.
68. Общество и природа. Исторические этапы и формы взаимодействия. Л., 1981.
69. Производство как общественный процесс. М., 1986.
70. Теория общественно-экономической формации. М., 1982.
71. Шевченко В.И. Социально – философский анализ развития общества. М., 1984.
72. Тойнби А.Дж. Постигание истории. М., 1991.
73. Сорокин П.А. Человек – Цивилизация. Общество. М., 1992.
74. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М., 1991.

75. Арьев Ф. Человек перед лицом смерти. М., 1992.
76. Бердяев Н.А. Философия свободного духа. М., 1994.
77. Муди Р. Жизнь после смерти. Л., 1991.
78. Теййар де Шарден. Феномен человека. М., 1987.
79. Человек. Мыслители прошлого и настоящего и его жизни, смерти и бессмертие. Древний мир – эпоха. Просвещение. М., 1991.
80. Человек. Мыслители прошлого и настоящего и его жизни, смерти и бессмертия XIX в. М., 1995.
81. Человек и общество. Современный мир. М., 1994.
82. Феномен человека. Онтология. М., 1993.
83. Фрейд З. Психология бессознательного. М., 1990.
84. Фромм Е. Человек для себя. Минск, 1992.

D Ə R S L İ K L Ə R

1. Алексеев П.В., Панин А.В. Философия (Учебник), М., 1998.
2. Барумен В.С. Социальная философия. М., 1999.
3. Бугилло Н.Ф., Чумаков А.П. Философия. М., 1998.
4. Введение в философию. В 2-х томах. Под. Ред. Фролова. М., 1989.
5. Вишневский М.И. Философия. Могилев, 1999.
6. Волчек Е.З. Философия. Минск, 2003.
7. Габидулин Р. Философия. М., 2003.
8. Гуревич П.С., Столяров В.Н. Мир философии. В 2-х томах. М., 1991.
9. Зейналов М. Фялсяфя тарихи. Бақы, 1999.
10. Крапивенский С.Е. Общий курс философии. Волгоград, 1999.
11. Ильин В.В. Философия. М., 1993.
12. Мишель Гурине. Философия (Учебное пособие). М., 1998.
13. Невлева И. Философия. М., 1999.
14. Пашайев В. Фялсяфя. Бақы, 1989.
15. Поункин Р., Стролл А. Философия (Вводный курс). Санк-Петербург, 1997.
16. Основы философии. Под. Ред. Я.Попова. М., 1997.
17. Рассел Б. Проблемы философии. М., 2000.
18. Роберт П., Вольф Л. Философия (пер. с англ.) М., 1996.
19. Спиркин А.С. Основы философии. М., 1985.
20. Спиркин А.Г. Философия. М., 2000.
21. Тихонравов Н.В. Философия. (Учебное пособие). М., 1998.
22. Fəlsəfə (prof. F.F.Ramazanovun red. ilə) Bakı, 2001.
23. Fərhadoglu M. Fəlsəfənin əsasları. Bakı, 1996.
24. Философия антропологии. М., 2000.
25. Философия. (Учебник). Под ред В.Д.Губина. М., 1999.
26. Философия. Основы идеи и принципы (Под ред. Ракитова) М.Б, 1990.
27. Философия. (Учебник). Под ред. Лавриненко. М., 1998.
28. Философия. (Учебник для вузов). Отв. Ред. В.П.Кохоновский. Ростов на – Дону, М., 1999.
29. Философия. Под ред. Н.Жукова. Минск, 1999.
30. Şükürov A. Fəlsəfə. Bakı, 1993.

«Fəlsəfə» fənnindən doktoranturaya qəbul imtahanının SUALLARI

1. Cəmiyyət həyatında fəlsəfə və fəlsəfi biliklərin spesifikasiyası
2. Fəlsəfə və dünyagörüşü. Dünyagörüşü anlayışı, onun məzmunu və funksiyaları
3. Dünyagörüşünün formalaşmasına təsir edən amillər: mifologiya, din və fəlsəfə
4. Qədim hind fəlsəfəsi
5. Qədim Çin fəlsəfəsi
6. Antik yunan fəlsəfəsi. Milet və Eleya məktəbi
7. Hərəkət, onun formaları. Məkan və zaman
8. Dialektika inkişaf haqqında təlimdir. Dialektikanın qanunları
9. Dialektikanın kateqoriyaları
10. Elmi idrakın forma və vasitələri: problem, prinsip, ideya, hipoteza, nəzəriyyə
11. Hissi idrak və onun formaları: duyğu, qavrayış, təsəvvür
12. Platon və Aristotelin fəlsəfəsi
13. Məntiqi tərəkürün əsas formaları: anlayış, mühakimə, əqli nəticə
14. Qədim Azərbaycanda fəlsəfi ideyalar (zərdüştlük və manilik). «Avesta» kitabı qədim dünyanın müqəddəs kanonudur
15. Cəmiyyətin inkişafında iqtisadi amil
16. Cəmiyyətin mənəvi həyatı. Mənəvi həyatın ictimai təbiəti və məzmunu
17. Cəmiyyət idrakın obyektidir. İnsanların ictimai tarixi birlik formaları (qəbilə, tayfa, xalq, millət)
18. Təbiət fəlsəfi düşüncə predmetidir. Cəmiyyət və təbiətin qarşılıqlı təsiri
19. Orta əsr Avropa fəlsəfəsi
20. Yeni dövr Qərbi Avropa fəlsəfəsi
21. İntibah dövrünün humanist fikirləri və naturfəlsəfəsi
22. Orta əsr Azərbaycan fəlsəfəsi. Bəhmanyar
23. Azərbaycan maarifçilik fəlsəfəsi
24. Ürməvi, Sührəvərdi, Şəbüstərinin fəlsəfəsi
25. Elmi idrak və onun spesifik cəhətləri. Elmi idrakın metod və formaları
26. Fəlsəfədə insan problemi. Antropososiogenez problemi
27. Tusi ensiklopedik biliyə malik olan filosofdur
28. Orta əsr müsəlman Şərq fəlsəfəsi
29. Din fəlsəfəsi – dini şüur. İslam dini və müasir gənclik
30. İslam dinin yaranması yeni dünyagörüşün formalaşmasına təkan verən amildir. «Qurani-Kərim» orta əsrlərin müqəddəs kitabıdır. İslam dini və müasir gənclik
31. Fəlsəfə və əməyin psixologiyası. Texnikanın fəlsəfəsi
32. Siyasi və hüquqi şüur
33. İnsanda şüursuzluq və şüur
34. Varlıq probleminin fəlsəfi mahiyyəti. Varlığın formaları
35. İnsan, cəmiyyət, təbiət – yaranan ziddiyyətlər və onların həlli yolları

- 36.Materiyanın fəlsəfi şərh
- 37.Ekologiya, müasir qlobal ekoloji problemlər və onların həlli yolları
- 38.Orta əsrlər Azərbaycan poetik fəlsəfəsi
- 39.İctimai psixologiya və ideologiya. İctimai şüur və cəmiyyətin mənəvi həyatı
- 40.Cəmiyyətin sosial strukturu. Siniflərin yaranması. Müasir dövrdə
- 41.Cəmiyyətin siyasi həyatı. Cəmiyyətin siyasi həyatında dövlətin rolu
- 42.Şərq-Qərb: gender probleminə müxtəlif yanaşmalar
- 43.Liberal demokratik cəmiyyətin siyasi quruluşu. Demokratiya, insan hüququ və şəxsiyyətin ləyaqəti.
- 44.Müasir qloballaşma şəraitində mənəvi dəyərlərin forması
- 45.Mədəniyyət və sivilizasiya
- 46.Müasir Qərb fəlsəfəsi. Ekzistensializm və həyat fəlsəfəsi
- 47.Məhsuldar qüvvələr və istehsal münasibətləri
- 48.Müasir dövrün sosial-qlobal problemləri. Gender problemi və Azərbaycan reallığı
- 49.Fəlsəfə və gənc nəslin mənəvi yetkinliyi
- 50.Sosial proqnozlaşdırma və müasir dövrün sosial-qlobal problemləri

ЭКЗАМЕНАЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ

по «Философии»

ДЛЯ ДОКТОРАНТОВ

1. Философия и специфика философских знаний в жизни общества
2. Философия и мировоззрение. Понятие мировоззрения, его содержание и функции
3. Факторы, влияющие на формирование мировоззрения: мифология, религия, философия
4. Философия Древней Индии
5. Философия Древнего Китая
6. Античная греческая философия : милетская и элейская школы
7. Движение, его формы. Пространство и время
8. Динамика общества и его развитие. Философские проблемы экологической жизни общества
9. Категории диалектики
10. Формы и способы научного познания: проблема, принципы, идея, гипотеза и теория
11. Чувственное познание и его формы: ощущение, восприятие, представление
12. Философия Платона и Аристотеля
13. Рассудительность, ум и мудрость. Сознание, язык, общение. Знание и его взаимоотношение с верой
14. Философские идеи древнего Азербайджана (зороастризм и манихейство). «Авеста»- книга священных канонов древнего мира
15. Экономический фактор в развитии общества
16. Духовная жизнь общества. Общественное содержание и природа духовной жизни
17. Общество- объект познания . Общественно- исторические формы общности людей (род, племя, народность, нация)
18. Природа- предмет философского мышления. Взаимосвязь общества и природы
19. Средневековая Европейская философия
20. Западноевропейская философия Нового времени
21. Гуманистические мысли и натурфилософия эпохи Возрождения
22. Средневековая азербайджанская философия. Бахманьяр
23. Философия Просвещения Азербайджана
24. Философия Урмави, Сухраверди, Шабустари
25. Научное сознание и мир науки. Система научного знания один из видов духовного производства
26. Проблема человека в философии . Проблема антропосоциогенеза
27. Туси – философ. энциклопедист
28. Средневековая восточно- мусульманская философия
29. Философия религии- религиозное сознание. Ислам и современная молодежь
30. Зарождение исламской религии – фактор формирования нового мировоззрения. «Гурани - Керим»- священная книга средневековья. Исламская религия и современная молодежь
31. Философия и психология труда. Философия техники
32. Политическое и правовое сознание
33. Бессознательное в человеке и сознание . Индивид и личность
34. Философская сущность проблемы бытия. Формы бытия
35. Человек, общество , природа – пути решения возникших противоречий

- 36 Философское понятие материи
- 37 Экология, экологические проблемы современности и пути их решения
- 38 Средневековая восточно- мусульманская философия
- 39 Общественная психология и духовная жизнь общества
- 40 Социальная структура общества. Возникновение классов. Социальная структура современного общества
- 41 Политическая жизнь общества. Роль государства в политической жизни общества
- 42 Восток-Запад : различные подходы к гендерной проблеме
- 43 Политическое устройство либерально-демократического общества. Демократия, права человека и достоинство личности
- 44 Сохранение моральных ценностей в условиях современности глобализации
- 45 Культура и цивилизация
- 46 Современная Западная философия. Экзистенциализм и философия жизни .
Современная религиозная философия
- 47 Производительные силы и производственные отношения
- 48 Социально- глобальные проблемы современности. Гендерная проблема и азербайджанская реальность
- 49 Философия и духовная зрелость молодого поколения
- 50 Предсказание будущего – важная сторона философского мышления . Социальное прогнозирование и социальные глобальные проблемы современной эпохи